24/02/2019

# 41 Φωτογραφίες από τη σκλαβιά των Γκούλαγκς

/ Ορθόδοξες Προβολές

**41 Φωτογραφίες από τη σκλαβιά των Γκούλαγκς.**

Τότε, που η διαφωνία στην ΕΣΣΔ, μετατρέπονταν σε ισόβιο ταξίδι “αναψυχής”. Ανάμεσά τους, και χιλιάδες ορθόδοξοι ιερείς, μοναχοί και απλοί πιστοί. Παρακολουθήστε το βίντεο, ενώ, ακολουθεί και το άρθρο “Γκουλάγκ, η μαύρη σελίδα της ΕΣΣΔ” – Της Μαρίνας Πετράκη | Kathimerini

**ΓΚΟΥΛΑΓΚ, Η ΜΑΥΡΗ ΣΕΛΙΔΑ ΤΗΣ ΕΣΣΔ**

**Της Μαρινας Πετρακη | Kathimerini**

Στις 5 Μαρτίου 1953 ο Στάλιν, «ο μέγιστος αρχηγός του σοβιετικού λαού και όλων των απανταχού ελευθέρων ανθρώπων», πέθανε. Τα νέα του θανάτου του έπεσαν σαν κεραυνός στους πολίτες της Σοβιετικής Ενωσης. Η προσωπολατρία του ηγέτη, μέσα από παντοδύναμους μηχανισμούς προπαγάνδας, καταπίεσης και φόβου, είχε απόλυτα παγιωθεί και είχε αναδείξει τον Στάλιν αδιαμφισβήτητο ηγέτη του έθνους, «πατερούλη» των φτωχών και αδυνάτων, αλάθητο και δίκαιο προστάτη, από τον οποίον εξαρτιόνταν τα πάντα και πάνω από όλα η ζωή και ο θάνατος. Χιλιάδες απελπισμένοι και συντετριμμένοι πολίτες συνωστίζονταν να αποτίσουν φόρο τιμής και το ύστατο χαίρε στο «ανίκητο θεριό» του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και μεγάλο αναμορφωτή της Σοβιετικής Ενωσης. Μιας Σοβιετικής Ενωσης που θρηνούσε και βίωνε την απώλεια, την απελπισία και την αβεβαιότητα. Ηταν το τέλος μιας ολόκληρης εποχής απόλυτα ταυτισμένης με τον ηγέτη της.

**Χώροι εκκαθάρισης των αντιφρονούντων**

Υπήρχε, ωστόσο, και μια άλλη Σοβιετική Ενωση, μυστική, απαγορευμένη, ξεχασμένη: η ΕΣΣΔ των Γκουλάγκ· των στρατοπέδων καταναγκαστικής εργασίας, καταστολής και τιμωρίας εκατομμυρίων δυστυχισμένων και κατατρεγμένων πολιτών που έτυχε να βρεθούν στον δρόμο του «πατερούλη» και των συν αυτώ. Αντιφρονούντες «εχθροί του λαού», διανοούμενοι, επιστήμονες, έμποροι, χωρικοί που αντιστέκονταν στην κολεκτιβοποίηση, αθώοι πολίτες που συνελήφθησαν για «μεγάλα εγκλήματα» όπως μικροκλοπές βασικών αγαθών επιβίωσης (λίγο σιτάρι, λίγες πατάτες) την περίοδο του μεγάλου λιμού (1932-1933). Η ολιγοήμερη απουσία από την εργασία, ένα αθώο αστείο ή η έλλειψη σεβασμού προς τους εκφραστές του σταλινισμού εκλαμβάνονταν ως αντεπαναστατική δράση και επέσυραν ποινή έως 25 χρόνια στα Γκουλάγκ. Οι περισσότεροι, αθώα θύματα πιασμένα στα δίχτυα των παρανοϊκών μυστικών υπηρεσιών, μεταξύ αυτών αιχμάλωτοι πολέμου και Σοβιετικοί στρατιώτες ύποπτοι για προδοσία. Χωρίς να έχουν ουσιαστικά καταδικαστεί, συλλαμβάνονταν, συνήθως μέσα στη νύχτα, και μεταφέρονταν κρυφά στους τόπους προορισμού τους. Ανδρες, γυναίκες, παιδιά, ανθρώπινα φορτία στοιβαγμένα κατά δεκάδες μέσα στα άθλια ξύλινα βαγόνια των τρένων μαζί με επικίνδυνους εγκληματίες, με άγνωστο προορισμό, άφηναν πίσω τους οικογένειες που οι περισσότεροι δεν θα ξανάβλεπαν ποτέ. Τα ταξίδια μακρινά, ατελείωτα, συχνά πιο οδυνηρά από τους τόπους προορισμού, με μεγάλες ανθρώπινες απώλειες. «Οι στρατιές των καταδικασμένων, κοπάδια στους σιδηρόδρομους, χαμένοι μες στον φόβο τους και οι μηχανές να προστάζουν

σφυρίζοντας· Μακριά από δω Παρίες. Το άστρο του θανάτου ήταν από πάνω μας», θα γράψει η μεγάλη Ρωσίδα ποιήτρια Αννα Αχμάτοβα στο «Ρέκβιεμ», την εποχή των μεγάλων σταλινικών εκκαθαρίσεων.

Ο όρος Γκουλάγκ (ακρωνύμιο της Glavnoye Upravleniye ispravityelno-trudovykh Lagerey) δηλώνει ουσιαστικά το σύστημα διαχείρισης και εποπτείας των στρατοπέδων καταναγκαστικής εργασίας, το οποίο ιδρύθηκε τον Απρίλιο 1930 και έληξε τυπικά τον Ιανουάριο του 1960. Οταν το 1973 ο νομπελίστας Αλεξάντρ Σολτζενίτσιν γνωστοποίησε στη Δύση μέσω του βιβλίου του «Αρχιπέλαγος Γκουλάγκ» την ύπαρξη των διαβόητων αυτών στρατοπέδων, ο όρος Γκουλάγκ ταυτίστηκε με τους χώρους φυλάκισης και εξόντωσης ανθρώπων μέσα από απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσης και εργασίας. Ωστόσο πρέπει να τονισθεί ότι η Δύση αντιμετώπιζε με αρκετό σκεπτικισμό την ύπαρξη των Γκουλάγκ, όπως άλλωστε και τις αναφορές για τις απάνθρωπες σταλινικές εκκαθαρίσεις που έλαβαν χώρα μεταξύ 1936-1940.

Το πραγματικό μέγεθος της ιστορίας των στρατοπέδων καταναγκαστικής εργασίας και τιμωρίας άρχισε να αναδεικνύεται στα τέλη του 1990, όταν ιστορικοί ερευνητές όπως η Anne Applebaum (2003) απέκτησαν πρόσβαση στα Ρωσικά Κρατικά Αρχεία. Παράλληλα, εκατοντάδες προσωπικές μαρτυρίες και φωτογραφικό υλικό, που ήλθαν στο φως, άρχισαν να συνθέτουν μια εικόνα απίστευτης οδύνης και ανθρώπινης εκμετάλλευσης στα Γκουλάγκ του Στάλιν.

**Τέσσερα εκατομμύρια θύματα στις «κρεατομηχανές»**

Τα Γκουλάγκ κάνουν την εμφάνισή τους το 1918 επί Λένιν ως στρατόπεδα καταστολής και τιμωρίας των αντεπαναστατών μέσω της καταναγκαστικής εργασίας, αντικαθιστώντας ουσιαστικά τα τσαρικά κατόργκα (από το ελληνικό κάτεργο), όπου οι φυλακισμένοι οδηγούνταν σε απομακρυσμένα στρατόπεδα στις αχανείς εκτάσεις της Σιβηρίας. Χρειάσθηκαν περίπου δέκα χρόνια για να εκτιμηθεί πλήρως από τον Στάλιν η αποτελεσματικότητα των Γκουλάγκ μέσα στο πλαίσιο της ταχείας εκβιομηχάνισης της χώρας και της εφαρμογής του πενταετούς προγράμματος ανασυγκρότησης. Ενα φιλόδοξο εγχείρημα, που απαιτούσε απίστευτα αποθέματα πρώτων υλών, ανθρώπινου δυναμικού και την κολεκτιβοποίηση της γης. Εκατομμύρια χωρικοί-αγρότες που αντιδρούσαν αποτέλεσαν τα πρώτα «τάγματα εργασίας» για την εξόρυξη των φυσικών πόρων στα ορυχεία του μακρινού Βορρά, όπως η περιοχή της Σιβηρίας (Κολίμα) πλούσια σε αποθέματα χρυσού, ασημιού, χαλκού, πετρελαίου, ξυλείας και άνθρακα, όπου οι θερμοκρασίες τον χειμώνα έφταναν κάτω από τους -50 βαθμούς Κελσίου. Η Κολίμα

αναδείχθηκε στο πιο διαβόητο κέντρο «διακομιδής ανθρώπινου φορτίου» όπου πάνω από ένα εκατομμύριο άνθρωποι φέρεται να έχουν πεθάνει από τις κακουχίες κατά τη μεταφορά τους στην περιοχή. Οι στρατώνες/φυλακές που χτίζονταν από τους κρατουμένους δεν είχαν παρά «ένα τζάκι» και οι συνθήκες διαβίωσης ήταν επιεικώς αθλιότατες.

**Άνθρωποι-εργαλεία**

Παρότι η δημιουργία των στρατοπέδων δεν είχε στόχο τον θάνατο των κρατουμένων αλλά την απόλυτη εκμετάλλευσή τους ως εργαλείων παραγωγής πλούτου, η φυσική τους εξόντωση επιτυγχανόταν χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια από το σύστημα. Ενα αυτόνομο σύστημα με δικούς του νόμους, συνήθειες και ηθικούς κανόνες, τον έλεγχο του οποίου είχε ο Λαβρέντι Μπέρια, ο περιβόητος αρχηγός της μυστικής υπηρεσίας (NKVD). Η έλλειψη τροφής (ο χυλός από νερό και αλεύρι ήταν το μόνο καθημερινό τους), η έκθεσή τους σε απάνθρωπες κλιματικές συνθήκες όπου η εργασία δεν είχε ωράριο, οι ασθένειες, η καθημερινή βία και καταπίεση από τους φρουρούς αλλά και μεταξύ των κρατουμένων, όπου οι γυναίκες και τα παιδιά αποτελούσαν τα εύκολα θύματα, ανέβαζαν το ποσοστό θανάτου σε απίστευτα ύψη.

Υπολογίζεται ότι από τα περίπου 18 εκατομμύρια ανδρών, γυναικών και παιδιών που πέρασαν από τις «κρεατομηχανές», όπως αποκαλούσαν τα Γκουλάγκ τα θύματά τους, πάνω από τέσσερα εκατομμύρια άφησαν την τελευταία τους πνοή εκεί, στους τόπους της τιμωρίας τους, όπου η ζωή δεν είχε καμία αξία. Μεταξύ αυτών, και ένας μεγάλος αριθμός ατόμων που ανήκαν σε μειονότητες, όπως οι δεκάδες χιλιάδες Ελληνες του Πόντου, που ξέφυγαν από τη μανία του Κεμάλ για να μεταφερθούν στα Γκουλάγκ της Σιβηρίας όπου οι περισσότεροι πέθαναν ξεχασμένοι, περιφρονημένοι. «Σε αυτούς τους καιρούς μόνον οι νεκροί/ Μπορούσαν να χαμογελούν λυτρωμένοι/ Από τα βάσανά τους» (Αννα Αχμάτοβα, «Ρέκβιεμ» 1935-1940).

**Και ελληνικής καταγωγής**

Επιπλέον, έξι έως επτά εκατομμύρια (μεταξύ αυτών και Σοβιετικοί πολίτες ελληνικής καταγωγής) εκτοπίστηκαν όχι σε στρατόπεδα, αλλά σε απομακρυσμένες και αφιλόξενες περιοχές της επικράτειας ως «εχθροί του λαού» και υπονομευτές της Σοβιετικής Ενωσης.

Σύμφωνα με τα έως τώρα στοιχεία που προκύπτουν από τα Ρωσικά Κρατικά Αρχεία, στο τέλος της δεκαετίας του 1930, την περίοδο των «σταλινικών εκκαθαρίσεων», υπήρχαν τουλάχιστον 476 μεγάλα Γκουλάγκ με εκατοντάδες, ακόμα και χιλιάδες, υποστρατόπεδα σπαρμένα σε όλη τη Σοβιετική Ενωση με εκατομμύρια κρατουμένους. Τα στρατόπεδα αυτά πλαισίωναν άλλες υπηρεσίες, όπως η Νταλστρόι που ήταν υπεύθυνη για την παραγωγή και την εμπορική εκμετάλλευση των προϊόντων που παράγονταν από τους φυλακισμένους.

**Η Δύση κράτησε υποκριτική στάση**

Την ίδια στιγμή, η Δύση φωτογραφιζόταν με τον «Uncle Joe» χαμογελώντας ικανοποιημένη, ενώ, όταν τον Μάιο του 1944 (την εποχή της απόλυτης αμερικανοσοβιετικής φιλίας και συμμαχίας) ο αντιπρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών Henry Wallace επισκέφθηκε για πρώτη και μοναδική φορά το Γκουλάγκ στην Κολίμα, δεν αντιλήφθηκε ποτέ ότι επισκεπτόταν μια απέραντη φυλακή. Εντυπωσιάσθηκε από το τοπίο της Σιβηρίας και την ομοιότητά του με την αμερικανική Αγρια Δύση και θαύμασε τον πλούτο της περιοχής και τους «γεροδεμένους και καλοντυμένους νέους ανθρακωρύχους». Οι πραγματικοί εξαθλιωμένοι ανθρακωρύχοι ντυμένοι στα κουρέλια τους παρέμεναν φυλακισμένοι στο Γκουλάγκ μέχρι την αποχώρηση του υψηλού ξένου.

Η Δύση, μες στην υποκρισία της, «θώπευε» το «θεριό» για να εξασφαλίσει τη βοήθειά του στην εξόντωση ενός άλλου «θηρίου», απείρως πιο καταστροφικού και επικίνδυνου.

Οι στρατιές των κατατρεγμένων συνέχιζαν να συνωστίζονται στα Γκουλάγκ της απόλυτης ανθρώπινης εξαθλίωσης για περίπου αλλά δέκα χρόνια. Με τον θάνατο του Στάλιν, την ηγεσία της Σοβιετικής Ενωσης ανέλαβαν οι συνεργάτες του, Γκεόργκι Μαλένκοφ και Λαβρέντι Μπέρια. Σύντομα προστέθηκε και ο Νικίτα Χρουστσόφ, ο οποίος εκλέχθηκε γενικός γραμματέας του κόμματος λίγους μήνες μετά. Στα πρώτα μέτρα που πήρε η νέα ηγεσία ήταν η χορήγηση αμνηστίας σε ενάμισι εκατομμύριο κρατουμένων στα Γκουλάγκ.

Ο δρόμος για την καθαίρεση του Στάλιν από το «παγκόσμιο πόστο του» είχε ξεκινήσει, για να ολοκληρωθεί λίγα χρόνια μετά.

*** Η κ. Μαρίνα Πετράκη είναι ιστορικός και ερευνήτρια.**